

מידע על חג הפסח

פסח הוא שמו של קורבן שהוקרב בבית המקדש בארבעה עשר בניסן, לאחר חצות היום, ונאכל בערבו של יום, בלילה הראשון של חג המצות, ונקרא קורבן פסח. על שמו של הקורבן נקרא במקרא אותו יום שבו הוא מוקרב בשם "חג הפסח". מאוחר יותר הפך שמו של הקרבן לשמם של שבעת ימי חג המצות (החל ב-ט"ו בחודש ועד כ"א בו), וכיום הוא משמש כשם העיקרי לחג, נוסף על השמות המקראיים חג המצות, חג האביב, והשם מן התפילה, זמן חירותנו.

חג זה הוא חג מקראי הנחגג לזכר יציאת בני ישראל ממצרים והפיכתם לעם. חג זה הוא הראשון מבין שלוש הרגלים המופיעים בתורה, מאחר שלפי התורה, השנה מתחילה בחודש ניסן. הוא נחוג במשך שבעה ימים (בחז"ל: שמונה ימים), החל ביום ט"ו בניסן. החג מתאפיין באיסור חמץ בכל ימי החג, ובחובה לאכול מצה בלילה הראשון. בזמן שבת המקדש היה קיים, בני ישראל היו עולים לרגל לירושלים, וצולים שם את קורבן הפסח (הקורבן השתמר עד היום אצל השומרונים, וכן היה מקובל בקרב היהודים באתיופיה).

בפסח ישנן מצוות רבות: מעבר לקורבן הפסח וקורבן החגיגה שהיו מקריבים בזמן המקדש, ישנה גם מצווה לאכול מצה, מרור וחרוסת ולשתות ארבע כוסות יין בלילה הראשון של החג, וכן לספר בו ביציאת מצרים (מצווה המקוימת על ידי קריאת הגדה של פסח, ובדרך של שאלות ותשובות). ישנו איסור לאכול חמץ ואף להחזיק חמץ ברשות האדם בכל שבעת הימים, ועל כן גם קיימת מצווה לבדוק ולבער את החמץ קודם לכן. ביום הראשון וביום האחרון של החג יש איסור מלאכה כמו בכל יום טוב (מלאכות "אוכל נפש" מותרות, שלא כבשבת), ובימים שביניהם, הנקראים חול המועד, מותרות מלאכות רבות אחרות, לצורך שמחת החג, אך עדיין אסורות מלאכות אחרות, בפרט כאלו שהיו יכולות להיעשות קודם החג ושיש בהן טרחה יתירה, אך גם כתיבה בדרך רגילה אסורה. היום השביעי של פסח, אשר כאמור אף הוא יום טוב, נקרא שביעי של פסח. על פי חז"ל, הוא נחוג לזכר קריעת ים סוף והצלת ישראל מפני צבא מצרים שרדף אחריהם, ועל כן יש הקוראים בו את שירת הים. הקראים מסתמכים על הפסוק "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת

וביום השביעי עֲצַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ, לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה" (דברים טז, ח) וקוראים ליום השביעי שביעי עצרת.

חג הסוכות הוא החג היחיד שבנוי במתכונת דומה לפסח: שני חגים בתחילה ובסוף וחול המועד באמצע.

שמות החג

שמו של החג המקורי שנקרא פסח, היום שבו מוקרב קורבן הפסח, נקרא על שם ההצלה של ישראל ממכת בכורות - המכה האחרונה מעשר המכות, שבשיאה יצאו ממצרים (שמות יב, כז): "וַיִּמְרָתֶם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה' אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל". 'פסיחה' משמעותה דילוג (הדילוג על בתי בני ישראל שעל פתחם היה מרוח דם הפסח), או הצלה. רק בתקופה מאוחרת יותר הורחב שמו של יום זה לשמו של החג בן שבעת הימים.

במקרא נקרא החג "חג המצות", על שם האלמנט המרכזי שבו, אכילת המצות ואיסור החמץ. בתפילה, שנוסחה על ידי חז"ל, מכונה החג גם "זמן חירותנו", על שם היציאה מעבדות לחירות שהתרחשה אז.

ערב פסח

יום י"ד בניסן; איסור חמץ מתחיל מהבוקר (בערך ב-45:9). על פי התורה, האיסור מתחיל מחצות יום י"ד, שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ" (דברים טז, ג), כלומר, מזמן הראוי להקרבת הפסח אל תאכלו חמץ (החשבון הוא בשעות זמניות). חז"ל גזרו באכילה להקדים בשעתיים, כדי שלא יבואו בטעות ביום מעונן. כשעה לאחר זמן איסור חמץ, מתחיל זמן ביעור חמץ, בו יש לשרוף או לכלות בדרכים אחרות את כל החמץ הנותר ולבטל בלב את כל החמץ שלא בוער, למקרה שלא נמצא כל החמץ בבית. הביטול נעשה על ידי אמירת טקסט המצהיר ש"כל חמץ ושאור שראיתי ושלא ראיתי יבטל ויהיה כעפר הארץ". יש לציין כי מן התורה, ביטול חמץ מספיק, ורק חכמים הם שגזרו לבדוק ולבער בפועל, כדי שלא ימצא חמץ בחג ויתפתה לאוכלו.

בכורות נוהגים לצום ביום זה, במה שנקרא תענית בכורות, על מנת לזכור שניצלו ממכת הבכורות, שבהם נהרגו כל הבכורות בארץ מצרים. עם זאת, תענית זו היא תענית קלה, ובדרך כלל נוהגים לערוך סעודה של מצוה (כמו סיום מסכת) כדי להיפטר מהתענית.

על פי ההלכה נוהגים שלא לאכול מצה לפני החג וגם לא אוכלים חמץ, ולכן מבשלים תבשילים שונים, שאין בהם מחמשת מיני דגן. יש הנוהגים לאכול "מצה עשירה" שהיא מצה שנילושה במיצי פירות בלבד. כמו כן, בקרב קהילות אשכנז קיים איסור אכילת מיני קטניות בפסח. מקור האיסור, לחלק מהדעות, זה הוא בחשש שמא יתערבו גרעיני דגן בגרעיני קטניות, כך שהאוכל תבשיל קטניות בחג יאכל גם גרעינים שהחמיצו. לפי דעות אחרות, הסיבה לאיסור הוא הדמיון בין הקטניות לגרגירי החיטה, ומכאן החשש שייתגלגלי איסור חמץ (יש לציין כי ההגדרה ההלכתית של מיני קטניות אינה תואמת בהכרח את ההגדרה הבוטנית).

ליל הסדר

□

קצרת ליל הסדר ובה ביצה, זרוע, מרור, כרפס וחרוסת

נהגו בקהילות ישראל להזמין לסדר בני משפחה קרובים כרחוקים, עניים ואף אנשים זרים, "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח" (=מארמית, כל הרעב יבוא ויאכל, כל הצריך יבוא ויעשה את הפסח) כדי שכל אדם יוכל לאכול את סעודת החג, שלא להשאיר שום אדם מחוץ לקהילה בודד לנפשו. בליל הסדר נהגו לספר אחד לשני (ובמיוחד לילדים) את אירועי יציאת מצרים על פי קובץ מדרשים ואמרות חז"ל, שהיום נקרא "הגדה של פסח", כדי לקיים את מצוות סיפור יציאת מצרים. המטרה היא להעביר את המורשת

ואת הזיכרון לדור הבא, כחלק ממצוות "והגדת לבנך", המכוונת ללילה זה, ולכן הסדר מוכוון לילדים.

רבים ממנהגי ליל הסדר נועדו לשמור את הילדים בערנות ולהתמיה אותם, כדי שישאלו מה שונה לילה זה מכל הלילות ויספרו להם כתשובה את סיפור יציאת מצרים; יש אף משפחות ועדות שנוהגות לעשות הצגות לילדים לצורך כך. מנהג גניבת האפיקומן נועד אף הוא לצורך כך. בעבר היו נוהגים לחטוף אחד מהשני את המצה השמורה לסוף הסדר, וכיום נותנים לילדים לנסות ולגנוב אותו; הילד אשר מצליח לגנוב את האפיקומן מבקש לרוב מתנה בזכות הצלחתו.

בליל הסדר מתקיימות רבות ממצוות החג: אכילת מצה, מרור וחרוסת, שתיית ארבע כוסות, סיפור ביציאת מצרים, ובזמן המקדש גם אכילת קורבן הפסח וקורבן החגיגה.

לילה זה מסמל את יציאת בני ישראל מעבדות לחירות, ואת זכירתם את יציאת מצרים ותודתם ומחויבותם לאלוהים על כך; יציאת מצרים מהווה את הבסיס לשמירת המצוות, ועל כן מקפידה על כך התורה. בימינו, עם חילון מושגים דתיים רבים, קיבל גם ליל הסדר גם ממדים הומניסטיים, והוא נחוג על ידי רבים כמסמל את חירות האדם. בקיבוצים רבים נוסחו בעבר הגדות אלטרנטיביות, שהדגישו את פסח כחג המסמל את האביב ואת האידאלים הציוניים והסוציאליסטיים.

את ספירת העומר, שהיא ספירה של שבעה שבועות מפסח עד חג השבועות, מתחילים במוצאי החג הראשון, כלומר: בלילה השני של פסח (ליל ט"ז בניסן). בחוץ לארץ זה גם אותו לילה של סדר ליל פסח השני.

סימני החג

חג הפסח הוא אחד החגים החשובים והמרכזיים ביותר בלוח היהודי. אחד מסממניו הוא האחדות. לחג אופי משפחתי. כל בני המשפחה יושבים ומתכנסים סביב שולחן אחד ביחד, אבל לא רק הם, אלא כל האחרים שאין להם מקום להסב בו. דבר זה מבטא את האחדות הקיומית של העם היהודי, ואת שורש הערבות ההדדית שלו. "כל ישראל ערבים זה לזה".

סממן אחר הוא החירות, החירות הפיזית הגופנית וחירות הנפש: "בצאת ישראל ממצרים, בית יעקב מעם לועז" - מצרים מסמלת את השיעבוד הפיזי ו"עם לועז" את השיעבוד התרבותי רוחני. העם יצא לחירות בכל ההיבטים, להיות עם חופשי ובן חורין, להיות אותנטי ונאמן לטבעו ולצו המצפון שלו. המצה לעומת הלחם מסמלת את החירות מכיוון שהיא שומרת על הצורה הבסיסית שלה ולא משתנה ומתנפחת. ואילו החמץ מסמל את היצר הרע שמקנן בנפשו של האדם, ובבדיקת החמץ האדם צריך גם לבדוק את החמץ שבנשמתו. מצרים מסמלת את המצרים של העולם, וכל אדם צריך לראות עצמו כאילו יצא ממצרים. ממצרים שבלב.

ימי חול המועד הם ימים חצי חגיגיים, בין חג לחול, ולכן יש בהם איסורים על מלאכות שונות כמו פרנסה וכתובה. נוהגים ללבוש בחול המועד בגדי חג, לא לעבוד, ולטייל ולנפוש. מותר בחול המועד לעשות מלאכת דבר האבד שהיא עשיה שאם לא תעשה, יגרם לאדם נזק או הפסד. בשבת שחלה בתוך פסח נוהגים לקרוא את מגילת שיר השירים.

היום השביעי של פסח, כ"א בניסן, הוא יום טוב ואסור במלאכה כמו היום הראשון (בחז"ל גם היום השמיני של פסח - יום טוב שני של גלויות). לפי המדרש, ביום הזה הייתה קריעת ים סוף, ולכן קוראים בתורה את שירת הים (שמות פרק ט"ו) ומפטירים בשירת דוד (שמואל ב' פרק י"ח). בחסידות חב"ד, עורכים בצהרי שביעי של פסח "סעודת משיח".